

นิราศ ไตรโยค

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

ทรงบรรยายธรรมชาติและสถานที่ต่างๆ ที่เรือผ่านไป ทรงพรรณนาถึงธรรมชาติ
ตลอดจนความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณีของประชาชนในที่ต่างๆ

“นิราศไทรโยค”

พระนิพนธ์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

สารบัญ

เรื่องย่อ	๘
วันที่ ๑	๑๓
วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๖ร.ศ. ๑๑๒.....	๑๓
วันที่ ๒	๕๐
วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๖ร.ศ. ๑๑๒.....	๕๐
วันที่ ๓	๕๘
วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๖ร.ศ. ๑๑๒.....	๕๘
วันที่ ๔	๗๖
วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๖ร.ศ. ๑๑๒.....	๗๖
วันที่ ๕	๘๙
วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๖ร.ศ. ๑๑๒.....	๘๙
วันที่ ๖	๑๐๐
วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๖ร.ศ. ๑๑๒.....	๑๐๐
วันที่ ๗	๑๐๗
วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๖ร.ศ. ๑๑๒.....	๑๐๗
วันที่ ๘	๑๒๕
วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๖ร.ศ. ๑๑๒.....	๑๒๕

วันที่ ๙	๑๓๔
วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๖๖๖.ศ. ๑๑๒.....	๑๓๔
วันที่ ๑๐	๑๔๕
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๖๖๖.ศ. ๑๑๒.....	๑๔๕
วันที่ ๑๑	๑๔๗
วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๖๖๖.ศ. ๑๑๒.....	๑๔๗
วันที่ ๑๒	๑๖๙
วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๖๖๖.ศ. ๑๑๒.....	๑๖๙
วันที่ ๑๓	๑๗๖
วันที่ ๑ มีนาคม ๒๖๖๖.ศ. ๑๑๒	๑๗๖
วันที่ ๑๔	๑๘๕
วันที่ ๒ มีนาคม ๒๖๖๖.ศ. ๑๑๒	๑๘๕
วันที่ ๑๕	๑๘๘
วันที่ ๓ มีนาคม ๒๖๖๖.ศ. ๑๒.....	๑๘๘
วันที่ ๑๖	๒๑๖
วันที่ ๔ มีนาคม ๒๖๖๖.ศ. ๑๑๒	๒๑๖
วันที่ ๑๗	๒๓๐
วันที่ ๕ มีนาคม ๒๖๖๖.ศ. ๑๑๒	๒๓๐
วันที่ ๑๘	๒๔๒

วันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๖๒	๒๔๒
วันที่ ๑๙	๒๕๗
วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๒	๒๕๗
วันที่ ๒๐	๒๗๕
วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๒	๒๗๕
วันที่ ๒๑	๒๙๔
วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๒	๒๙๔
วันที่ ๒๒	๓๑๙
วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๒	๓๑๙
วันที่ ๒๓	๓๔๐
วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒	๓๔๐
วันที่ ๒๔	๓๕๘
วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๒	๓๕๘
วันที่ ๒๕	๓๗๒
วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๒	๓๗๒
วันที่ ๒๖	๓๘๖
วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๒	๓๘๖
วันที่ ๒๗	๓๙๘
วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๒	๓๙๘

วันที่ ๒๘	๔๐๘
วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๖๖๖.ศ. ๑๑๒	๔๐๙
วันที่ ๒๙	๔๑๒
วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๖๖๖.ศ. ๑๑๒	๔๑๒
วันที่ ๓๐	๔๓๗
วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๖๖๖.ศ. ๑๑๒	๔๓๗
วันที่ ๓๑	๔๕๒
วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๖๖๖.ศ. ๑๑๒	๔๕๒
วันที่ ๓๒	๔๖๕
วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๖๖๖.ศ. ๑๑๒	๔๖๕
วันที่ ๓๓	๔๘๕
วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๖๖๖.ศ. ๑๑๒	๔๘๕
วันที่ ๓๔	๔๙๐
วันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๖๖๖.ศ. ๑๑๒	๔๙๐
วันที่ ๓๕	๕๐๓
วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๖๖๖.ศ. ๑๑๒	๕๐๓
วันที่ ๓๖	๕๐๘
วันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๖๖๖.ศ. ๑๑๒	๕๐๘

เรื่องย่อ

นิราศไทรโยคนี้ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิป ประพันธ์พงศ์ ทรงพระนิพนธ์เมื่อครั้งเสด็จประพาสน้ำตกไทรโยค เป็นการส่วนพระองค์ ระหว่างวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ถึงวันที่ ๒๔ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๗) ทรงพระนิพนธ์แสดงพระนามในฐานะผู้ประพันธ์ไว้ในโคลงบทที่ ๑๔๓๙ ว่า

“สังเวชอนิตย์ลักษณะไอ้	อนาถองค์
นราธิปประพันธ์พงศ์	ชื่อข้า
วรวรรณพจบรรจง	จบนิราศ แล้วรา
อีกไม่นานไม่ช้า	ชื่อทั้งตัวตาย

เรื่องนิราศไทรโยคนี้ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิป ประพันธ์พงศ์ ทรงพระนิพนธ์เป็นโคลงสี่สุภาพรวม ๑๔๔๑ บท เป็นทำนองบันทึกประจำวัน ทรงบรรยายธรรมชาติและสถานที่ต่างๆ ที่เรือผ่านไป ทรงพรรณนาถึงธรรมชาติตลอดจนความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณีของประชาชนในที่ต่างๆ เหล่านั้น ทรงสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้พระนิพนธ์ เรื่องนี้มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีอย่างมากด้วย ทั้งนี้ เพราะในปัจจุบันเหตุการณ์สถานที่และสิ่งต่าง ๆ ที่พระองค์ทรง

กล่าวถึงในนิราศนี้ได้เปลี่ยนแปลงสูญหายไปตามกาลเวลา ส่วนคุณค่าทางด้านวรรณคดีนั้น พระองค์ได้ทรงเลือกสรรถ้อยคำได้งดงามเหมาะแก่ลีลาของเรื่องแต่ละตอน ในที่บางแห่งทรงใช้ถ้อยคำเลียนเสียงธรรมชาติ เช่น เสียงนกร้อง เสียงน้ำตก เสียงน้ำไหล อันเป็นลักษณะองค์ประกอบของวรรณศิลป์ที่สำคัญ ซึ่งกวีน้อยคนจะสามารถทำได้ อีกประการหนึ่งได้ทรงแสดงลักษณะพิเศษของพระองค์ในการเรียบเรียงร้อยกรองถ้อยคำอันเป็นคุณลักษณะที่ควรสรรเสริญ นับได้ว่านิราศไทรโยคเป็นวรรณคดีที่มีคุณค่าน่าอ่านและน่าศึกษาอย่างยิ่ง

หนังสือเรื่องนิราศไทรโยคนี้ ต้นฉบับเป็นพิมพ์ดีด ซึ่งนายโชติ ยุวสุทธิ์ ได้กรุณานำมาให้กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ เข้าใจว่ายังไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่เลย ทั้งนี้เพราะผู้ทรงพระนิพนธ์ได้แสดงพระประสงค์ไว้มิให้ตีพิมพ์เรื่องนิราศไทรโยคนี้ออกเผยแพร่จนกว่าพระองค์จะสิ้นพระชนม์ไปแล้ว ดังปรากฏในบทพระนิพนธ์ว่า

“อนึ่งเป็นความลับล้วน

จริงใจ พี่รา

สารพัดชมสิ่งใด

พบด้วย

ไข่เสกใส่สรรพพิไลย

นิราศเรื่อง ลมเลย

ทุกสิ่งสิ่งชั่วร้าย	แห่งได้ไปเห็น
บางคำเป็นข้อเรี่ยว	แรงกระมัง แม่เอ๋ย
โอสถสมสัต์ยั้ง	เผื่อนบ้าง
ใครชิมผิดชอบสั่ง	เวชชอบ อ่านแม่
ฉวยพิโรธปองโทษมล้าง	พี่แล้วเหลือระอา
พี่ยายยังไม่ม้วย	มรณลา โลกเอ๋ย
จงอย่าเผยแพร่ณา	นิราศนี้
พี่ฝากพี่ฝังคา	รมลับ หนะแม่
เพื่อบุตรสุดสวาทดีชี้	ช่องให้เห็นทาง”

ที่ว่า “บางคำเป็นข้อเรี่ยว แรงกระมัง พี่รา” นั้น ก็เพราะได้ทรงบันทึกแสดงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมือง ความประพฤติของเจ้านาย ขุนนางและบุคคลชั้นสูงในวงราชการหลายคน ตลอดจนทรงแสดงความรู้สึกนึกคิดส่วนพระองค์ที่มีต่อราชการและสังคม ตลอดจนการต่างประเทศสมัยนั้นไว้หลายประการ ซึ่งทรงเกรงว่าจะเป็นข้อบาดหมาง อย่างไรก็ดี ปรากฏว่าพระนิพนธ์เรื่องนี้ได้สะท้อนภาพสังคมใน

สมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ไว้ชัดเจนและยังได้ทรงแทรกคติ
และปรัชญาของชุมชนไว้เป็นอันมาก ตัวอย่างเช่น การปราบปรามผู้ร้ายที่
ราชบุรี ทรงพระนิพนธ์ไว้ว่า

“ราชบุรีมีแต่ปล้น	สดมยิง กันนา
ถึงจับถึงเอาจริง	ไม่คร้าม
เป็นแหล่งนักเลงฟิง	พระรอบ ด้านแม่
ตามจับกลับหนีข้าม	เขตไร่ไปมา
เห็นว่าจักสงบด้วย	แสดงฤทธิ์
ไว้สง่าอาญาสิทธิ์	อย่างกลัว
ให้ระย่อฝ่อใจคิด	กลัวโทษ ไผ่แม่
ขึ้นห้อยค้อยจับแล้ว	ยากห้ามปรามเชิญ
เช่นคิดกันคิดแก้	โรคา กัฏ
กับโรคเบาแรงยา	แพทยด้วย

การแก้ไขรักษา

ลำบาก แม่เอย

บ้างก็หายบ้างม้วย

ไม่พ้นคนฉาว”

วันที่ ๑

วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๖ร.ศ. ๑๑๒

๑. รัตนโกสินทร์ศกร้อย	สิบสอง
ว่างกิจจิตรป่วนปอง	ใคร่เต้า
เที่ยวทุเรศล้าลอง	ลเลิงเถื่อน
แถบแม่น้ำน้อยเข้า	เขตรเว้งนาผา ฑะ
๒. อนาคตท่ามอรอัน	อาภัพ แล้วพ่อ
ยอมสละศิริยศรับ	รอบร้าย
ชลอชีพประสาอับ	ออมสุข สงวนเออ
โฉนหมิหมดเคราะห์ร้าย	เปียดบ้างเลยหนอ ฑะ
๓. ท้อแรงพิริยล้าแพ้ว	พาลไสมย

หวังเสียมเจียมใจ	มักน้อย
ยังวิโยคเพราะโรคไทร	พิบัติบ่อน ภายเอย
สุดจะรักษาร้อย	เล่าด้วยยาใจ ฑะ
๔. ยาแพทย์หลายเภทถ้วน	หมอลวง ราชฎ์ฤ
แก้บหายรหวยทรวง	แสบแห้ง
สุดวอนสุดบวงสรวง	สุรเทพ ไตแล
ขึ้นนิ่งเหมือนยิงแก้ง	ฆ่าให้ตัวตาย ฑะ
๕. เห็นอุบายเดียวแต่ต้อง	กัณดาร
แรมทุเรศนิราสถาน	เหี่ยวบ้าง
โปรงจิตร์เบิกกายบาน	บ่มสุข เสมอเอย
เห็นทุเลาเบาร้าง	โรคได้โดยคี่ ฑะ
๖. วันที่สับเจ็ดเข้า	กุ่มภา พันธเอย

พินิราษเคหาลา

แม่แล้ว

สามโมงครึ่งนาวา

ออกเล่น ลำเอย

จากท่าหลังวังแคล้ว

ล่องคล้อยลอยคลอง ฑะ

๗. มองหลังสังเพื่อนผู้

มิตรสมัค

มาส่งหวังเสดงรัก

ชอบชี้

ยามอนาถนิราษศักดิ์

बारमेर् ๑๑แม่

มวณุมิตรประจบลิ

หลีกม้านเมิลหาย ฑะ

๘. เดิมหมายคลองตลาดไถ่

ตรงทาง

สพานนครธรางขวาง

กะกั้น

มีคันยกคันพลาง

ประหนึ่งยก ได้ฤ

แต่หนักเหลือแรงครั้น

แบกเก้อเผยอไฉน ฑะ

๙. หลายไฉนหลายเล่ห์ล้วน

อุบายมนุษย์

นอกจากในสัพทธานุภาพ	ชื่อบ้าง
ในกลอนนอกตรงพิรุณ	กลแบบ เกลลวย
บางนอกหลอกตาบ้าง	จิตรแม่นยำใจมุนี ฑะ
๑๐. บางที่ภายนอกร้าย	มุก
ในก็สาหัส	เด็ดด้วย
สี่พวกต่างพันธุ์	ทางประพจน์ คนเฮย
ทุกพรรคทุกพวกม้วย	มอดสิ้นเสมอกัน ฑะ
๑๑. อัศจรรย์กลจักรสร้าง	สรคดี
หากกลันปัญญาประดิษฐ์	หลากหลาย
รางรถเล่นเร็วพิศ-	วงวิเศษ นักแล
โดยลวดไฟฟ้าแล้ว	เกลื่อนผู้คนจร ฑะ
๑๒. แต่ก่อนสถลมารคต้อง	ดินเดิน

สักหน่อยบ้านเมืองเจริญ	รถม้า
บัดนี้สี่เราเห็น	รเห็นจักร ยานเอย
ฤพักใช้ม้กล้า	เล่นได้ดังประสงค์ ฑะ
๑๓. จ้านงสรรพสิทธิ์ด้วย	วิทยา
อีกพิริยปรีชา	ชอบคั่น
กอบกับข้าของสา	มารถเขี้ยว เเชิงแฮ
อาจคิดอาจทำพัน	พิลึกให้เห็นจริง ฑะ
๑๔. สรรพสิ่งเราพบครั้ง	เดียวหลาย กิดี
ย่อมเกิดความคิดขยาย	แยบรู้
มรรคเทศธิบายกาย	หน้าเทียบ ทางแม่
ใดทุกข์อย่าท้อสู้	อดแล้วเรียนจำ ฑะ
๑๕. อาจสำเร็จประโยชน์ได้	ทุกพรรณ

ใดเกิดขึ้นใดสรร	ชอบใช้
ไฟฟ้าฆ่ามนุษย์อัน	ตรายโลก แลแฮ
ใช้ชอบกอบกิจได้	ดุจฉ้อรางเหมือน ฑะ
๑๖. เรียมเคลื่อนนาเวศพัน	โรงทหาร
เรียกยุทธานาธิการ	ดึกเดื่อง
หวลเหตุจตุรงค์ผลาญ	ปรปักษ์
หลายแบบแยบยุทเยื้อง	ยั่วให้ใจเหิม ฑะ
๑๗. ล้วนเริ่มอริสู้	สืบเวร
แข่งฤทธิ์แข่งแรงเจน	จิตรจ้อง
ใครแรงก็รอดเดน	มรณาศ แม่เฮย
ที่ทุพลตนต้อง	ตกร้ายตายสูญ ฑะ
๑๘. ไพบูลย์บุรพกิจเกื้อ	การณรงค์

ปลอบจิตรปลุกใจตง

คู่เกล้า

ทหารฮึกสรรพศึกสง

ครามเขียว เซลงแฮ

อาจปราบพาลพ่ายแล้ว

เลิศเลียงเวียงเฉลิม ฑะ

๑๙. เริ่มศึกฝึกหัดต้อน

ไปทำ ศึกเฮย

เมื่อสงบขัดขบกรำ

กรากไซ้

คราประกวอดศึกขำ

แต่ท่วง ที่แม่

ครั้นจะจับจริงไผ่

พร่องฉนี้ดีหรือ ฑะ

๒๐. อื้อน่นหนอที่ตั้ง

ตรางหลวง

ลหุโทษลหุทัณฑ์ปวง

กักไว้

ทั้งพวกลูกพิพาทกระหรวง

ศาลพิง จารย์พ่อ

รวมดัดสันดานให้

กระบี่รู้ดีดล ฑะ

๒๑. ปราบคนทุจริตด้วย

อาญา

แพ้ปราบปลอบสอนสา

มารณสู

ทุกมนุษย์สุดแสวงหา

แต่ชอบ ดอกพ่อ

หากหย่อนพิทยารู้

ศึกต้องรวังตน ๗๖

๒๒. เห็นถนนตัดใหม่เร็ว

รีบคล่อง

แลสง่าอำโง่งสอง

ปากเมื่อ

โยธาธิการกอง

นวกิจ

ก่อตึกชุดคลองเอื้อ

อุส่าห์สร้างทางสถล ๗๖

๒๓. เรียมยลเรือจักร์คู้

คลองเขิน คลองแม่

นึกแต่เพลงเคยเห็น

จอดทิ้ง

เครื่องจักรหลุดหักเป็น

พื้นผุะ พังแฮ

เพราะขาดคนอาจกลิ้ง

จักรให้เกยยัน ๗๖

๒๔. นันวัดบูรณศิริสิน

บุญบำ รุงรา

เพราะหมีมีมือทำ

ที่ร้าง

ไม่สมอยู่ในกำ

แพงราช นี้อย

หย่อนฤทธิ์สูงศักดิ์สร้าง

ยศค่าเมืองเหมือน ฑะ

๒๕. ถึงเชื่อนวังน่าตั้ง

โรงทหาร

อีกพิพิธภัณฑสถาน

ที่ล้อม

เราทราบสิ่งใดพาน

พบก่อน พ่อเอย

หอนี้มีมากพร้อม

เครื่องรู้ครูแสดง ฑะ

๒๖. ตำแหน่งอุปราชร้าย

เหลืออุบาทว์

เปรียบกับสองสีหราช

ร่วมถ้ำ

คอยแข่งแข่งอำนาจ

แห่งขบถ

บุญรัชสยามราษฎร์ล้ำ

เลิกตั้งตามแผน ฑะ

๒๗. นำแคนขัดตียชาติทิ้ง

ไทยประจาน องค์เอย

กรมพระบวรวิไชยชาญ

ชื่อท้าว

เขลาขลาดละชาติชาน

ไปพึ่ง ฝรั่งเศส

หาฤทธิ์มาโรมด้าว

เสดะบ้านเมืองขาย ทัะ

๒๘. ควรซายรักชาติพัน

ซีพิตร ตัวนา

สอীগอาจพิฆาฏอมิตร

ต่างแคว้น

พวกเราจะเอาผิด

กันฆ่า กันฤ

ตายเกิดไม่แก้แค้น

เพราะล้างเมืองตน ทัะ

๒๙. มาดลที่ตลาดข้าง

วังบน

แลบ่อเห็นมีคน

จ่ายซื้อ

เพราะตลาดใหม่มาผจญ

ผจญแย่ง แม่เอย

เลยตลาดเก่าซิบซื้อ

เหตุแพ้ภูมิสมัย ทัะ

๓๐. ต่างใจต่างมรรคตั้ง

ใจประพฤติ

ล้วนแต่หมายดียิ่ง

ชอบจ้อง

แม้มีแต่ดีอีก

ดีอาจ เห็นเลย

ดีจักปรากฏต้อง

ชั่วให้เห็นดี ทัะ

๓๑. วารีนองเนื่องขึ้น

สอสอ

แล บ เห็นหลักตอ

ผุดน้ำ

ยามขอมาตรไครรอ

ราตรวจ

ถึงบ่พบตอขัว

เนตร์ค้อนหมื่นโคลน ทัะ

๓๒. กลัวเรือโดนหลักให้

ระวังมือ

กลัวติดเจาะสพานครี

คร่อมน้ำ

ขวางคลองล่องเรือฮื่อ

ตลอดลู่ ลำแฮ

สิ้นเคราะห์เดาะโคกปล้ำ

อาตม์พ้นไผผอง ทัะ

๓๓. ออกจากคลองหลอดเลี้ยว

เรือตรง

ทวนกระแสรินธุ์ลง

เล่นจ้ำ

แจวทวนถ่วงทางคง

ลำบาก แท้แล

ผิวปล่อยลอยตามน้ำ

ล่องอู่คูฉิว ฑะ

๓๔. เรือลิวเล่นรี้ด้วย

แรงฝี แจวแม่

มานะเพียรผลทวี

หลากได้

อาจหลายศิริศรี

สมุทวิต แห่งแฮ

เพราะพิริยหากให้

สฤชดีแม่นมานประสงค์ ฑะ

๓๕. แลตรงฟากโน้นนั้น

วังหลัง

ไย บ แลเห็นวัง

ลับแล้ว

พยาบาลดอกโรงยัง

ปรากฏ แทนแม่

พระโปรตสร้างหวังแผ้ว

พยาริข้าสมาเวียง ฑะ

๓๖. พระเจ้าเชียงใหม่ผู้

สวามิภักดี

มาก่อศาลสำนัก	ต่างคุ่ม
หวลเห็นหุ่นละครชัก	ยนใคร่ สรวลแม่
รำเพราะมือคนอุ้ม	อ้อเจ้าอินทนต์ ฑะ
๓๗. ยลโรงเรียนฝรั่งตั้ง	สอนสาว
ไม่เลือกไทยมอญลาว	ฝรั่งได้
มิสไคล้หม่อมครูชาว	อเมริ กันแม่
สอนพีศรธาให้	ทรัพย์เก้อการกุศล ฑะ
๓๘. มีกลศุภสิตคยัน	อยากถาม
เห็นท่านชีคานหาม	รัดกัน
น้ำพลิกกลายปาม	ลงแม่ น้ำแม่
มิสสมิทสอนศิษย์คัน	คติคล้ายคำคลื่น ฑะ
๓๙. กำปั่นใบฝีกู้	เพลงสมุท

สอนพวกพลชลุर्थ

จอตยัง

เสียงแตรหัดเป่าอูด

แออิด แอแม่

ดีดอกจัดดีตั้ง

แนด้วยจึงดี อะ

๔๐. พี่ยถนนใหญ่วิว

โวงดู งามแม่

ตรงช่องกำแพงประตู

ท่าช้าง

สมสง่านคราญ

มิภพเกษตร สยามเอย

ดีกว่าปราการสร้าง

เปล่ากั้นกันอะไร อะ

๔๑. สูงไสวयरุกชาติครีม

วัดระฆัง เจ้าเอย

รฆังนั้นดีติดตั้ง

ทุกมือ

เสียงมนุษย์นี้สุดส่ง

เกตุแน ในนรา

ดังกี่แสนดังอื้อ

อับแล้วตโกนหาย อะ

๔๒. พรรณรายพิลาสแล้ว

แลมลัง มเลื่องเฮย

บรมมหาราชวัง

สถิตย์ไต้

เทิดหัตถ์นมัสการบัง

คมบาท พระเอย

พระเดชพระคุณได้

ปกเกล้าเราเกษม ฑะ

๔๓. พี่เปรมปราโมทย์ได้

สราญขนม

เพราะพระจอมมหิตล

ชุบเลี้ยง

จึงยากก็มงคล

ในจิตร ดอกแม่

ถือกระตัญญูเพียง

สาครสู้แสนมาร ฑะ

๔๔. ผลสารสุจริตสู้

สวามิภักดิ์

มอบชีพลงคุณลักษณะ

ราชัน

ประดุจดวงวิเชียรจักร

จมหยาก เยื่อฤ

แสงสัตย์ส่องใจหมั่น

ชื่อหมั่นหมองโฉน ฑะ

๔๕. ปางไสมยมีช่องให้

แสดงตน

พี่รับสุดแรงจน

แทบม้วย

ปางมีดเมฆบังหน

พี่ห่อน หาญเลย

งอรับอับไอษฐ์ด้วย

มุ่งให้ไทยเจริญ ฑะ

๔๖. พี่เพลินนั่งนึกครึ้ม

ทรวงเสบย

จนอุทกยานเลย

ล่องแล้ว

ลาบาทบพิตรสวดย

ศิริสุข สวัสดิ์เทอญ

สรรพภัยอันตรายแคล้ว

คลาดได้ฝ่าธุลี ฑะ

๔๗. พี่ดูโรงหล่อป้อม

ทหารเรือ

ทหารฝึกเอือกอึกเหลือ

เลิศแล้ว

โรงจักรอยู่หลวงเผื่อ

ฝ่าเนตร พี่แม่

เพื่อพิทักษ์นครเศร์แผ้ว

พิบัติมล้างทางชลา ฑะ

๔๘. โศกภาพิสิทธิ์สร้าง

สมศรี เมืองเอย

ที่นั้่มหาจักรกรี	เกริ่นหล้า
สรรพชุขุทณัณท์มี	ครบเครื่อง ณรงค์แฮ
จอตระห่่านผ่านวังท่า	เสด็จด้าวชโลธร ทะ
๔๙. อนุสรแสนสลดโ้	อกเรา อกเอย
เตรียมเครื่องจะขึ้นเขา	โชตกล้า
ท่านเดินทเลเอา	ไปประกอบ การแม่
ติเณคลังสินค้า	เริ่มค่างจางสมัย ทะ
๕๐. แลไกลวราวาศเจ้า	กระจำงหน
นามพระเชตุพนถกล	กีกหล้า
ตติยรัชศรัทธาผล	เพิ่มพิภพ สยามเฮย
เพราะใหญ่เกินใครกล้า	ซ่อมสร้างจำโทรม ทะ
๕๑. พี่แสนโสมนัสได้	สดับสาร

ว่าท่านผู้เป็นประธาน	คิดแก้
สักเลขเก็บราชการ	แก้ไพร่ไทยเฮย
ถึงที่โรงสักแปล้	จิตรร่อนรมหวัง ทะ
๕๒. เหลียวหลังแลโนนเจ้า	พระยา มหินทร์เฮย
เล่นลครเฮฮา	ฮักบ้าน
เป็นเอกอยู่ททยาปรา	กฏเลิศ โรงแม่
ไฉนล่าตัวพระยาป่าน	ไปแม่นลครลือ ทะ
๕๓. อือตักโตใหญ่ตั้ง	เต็มเต็ง
เหมือนตักตักดาแก้ง	พระตั้ง
นำจักอยู่สำเพ็ง	เหมาะกว่า นี่แม่
ของพระภักดีครั้ง	โชคครั้นบุญรวย ทะ
๕๔. พระปรางสวนพิเศษสิ้น	เมืองงาม

เผยอยศปรากฏสยาม

เยี่ยมฟ้า

อรุณราชววาราม

วราวาส แม่เอย

ตติยรัชชัตติยเลิศล้ำ

อุทิศสร้างสนององค์ ฑะ

๕๕. ตรงวังอนุชเจ้า

จอมวงษ์

กรมพระจักรพรรดิพงศ์

พี่จ้อง

พระเดชพระคุณทรง

พระเมต ตานา

สมสนิทธิตรสมานต้อง

ต่อน้ำใจตุ ฑะ

๕๖. พี่ดูเพื่อนาโ

ราชวัง เดิมเอย

ปางแรกขุนตากรัง

สฤษดิ์สร้าง

สู้สำหรับปราบพม่าหวัง

พื้นพิภพ สยามเอย

สุญชีพสุญคุณร้าง

โลกได้ฉันท ฑะ

๕๗. แลไปเห็นป้อมชื่อ

วิชาเอนทร์

นักวิชาเอนทรเห็น

เหตุอ้อ

ตีได้เพราะไสมยเอ็น

คู่ส่ง ชตาแม่

ถึงมอดรอดซื้อข้อ

ชอบยังยืนนาน ฑะ

๕๘. กำปั่นพานเมื่อมือ

ลอยกระทง เทียวแม่

เกลื่อนนทีธารประสงค์

สู่ค้ำ

เรือแพอัดแอลง

ขึ้นครึก เครงแม่

แสดงเกียรติกรุงไทยท่า

โลกให้เห็นเจริญ ฑะ

๕๙. เรือเดินทวนน้ำเรียบ

ฝั่งมา

บัลลูนวัดกัลยา

อยู่ซ้าย

พระโตวัดโตปรา

กฎเด่น กรุงแม่

ไทยว่าเจ้าจันทราย

เยี่ยงเจ้าผีสรวง ฑะ

๖๐. คลองบางหลวงเมื่อเลี้ยว

เรือมา

คณิงราษฎรประชาผา

สุขได้

เพราะหลวงยุติธรรมสา

มารณปก ครองแม่

ครามรุ่งเรืองเมืองให้

ราษฎรรู้พยานเห็น ทะ

๖๑. พลพายเย็นจิตรด้วย

เรือตาม น้ำแม่

สองฟากชลมารคงาม

วัดบ้าน

บ้างตึกขัดแตะทราวม

ผากระ ดานเฮย

บ้างสกปรกบ้างสอ้าน

สอาดบ้างเล็กโต ทะ

๖๒. วัดโมฬีโลกข้าง

ทางลี ลาแม่

โลกุตรโมฬีศรี

สวัสดีให้

นำสัตว์จากโลกีย์

โอฬล อมัตแม่

หมดทุกข์หมดสุขไว้

วิโยคสิ้นสิ่งประสงค์ ทะ

๖๓. วัดหงษ์หงษ์เร่รู้

ศักดิ์หงษ์ ทองเทอญ

หงษ์ยั่วหลงตมลง

สระเปื้อน

พี่เป็นขัตติยวงศ์ทรง

สงวนเกียรติ พี่แม่

แรวงผิดไม่คิดเอื้อน

อุส่าห์ตั้งระวังเสมอ ๗๖

๖๔. เออติกโตบ้านน่า

พิศวง

เจ้าพระยาภาณุวงศ์

ท่านสร้าง

ให้บุตรสุดใจจง

ใจมอบ ให้แม่

กับพระสุธรรมอ่าง

เกียรติไว้ในกรุง ๗๗

๖๕. แม้นม่งทุจริตกล้า

ลเลิงหลง

เงินตีกเพชรทองคง

ล่อนเกลี้ยง

ราชานุประพันธ์พงศ์

สุริยพระ ยาแม่

ถอดยศหมดบ้านเหยี่ยง

อย่างให้เห็นผล ๗๘

๖๖. ดลคลองราชสิทธิ์เข้า

ถึงวัด

เห็นแต่สะพานถนัด

เนตรแล้ว

วัดสังขจายถัด

ทางที่ไปแม่

โน่นวัดราชคฤห์แล้ว

ภาคย์พินภูมิเตียน ๗๖

๖๗. ฟิรเมียรอวาศครัม

เวสุรา ชินเอย

ประจันชื้อลือชาปรา

กฎอ้าง

เป็นเหตุเพราะเจ้าภา

ชีไผ่ หนะแม่

ราชทรัพย์รับค่างสร้าง

วัดแล้วเลยถวาย ๗๖

๖๘. ขายผ้าเอาหน้ารอด

ดีฤ แม่เอย

พี่ไม่ชอบไม่ถือ

อย่างได้

มีจนก็ทนบื้อ

สบายกว่าแน่นแม่

บุญวัดไม่ขจัดให้

ซื้อสิ้นเสียเจือ ๗๖

๖๙. บางยี่เรือเรือพี่เยื้อง

ยาตรา

สุดจะแวงลาลา

วัดแล้ว

ลูแพรกปากน้ำพา

พีคนี้้ง ถึงแม่

สวนตะไคร้ได้แล้ว

ไร่ร้างราเสีย ทะ

๗๐. เพราะเพรียใจด้วยติด

ราชการ

เพราะรับทรัพย์ราชทาน

ชีพคุ้ม

เพราะอยากฝากชื่อนาน

เอาแต่ ฐรแม่

เพราะอยากมากจึ่งกลุ่ม

มากกลุ่มกรรมลหวิว ทะ

๗๑. ลอยลลิวเรือล่องน้ำ

ดำเนิน

คลองชื่อภาชีเจริญ

ล่องเลี้ยว

แพรกหนึ่งนันทาเดิน

บางเชือก หนึ่งแม่

แล่งตรงฤเอี้ยว

โอบม้วนบางหลวง ทะ

๗๒. ปวงดอนอาจุดได้

เป็นคลอง ได้นา

ถมที่ตรกลางหนอง

ก็ได้

แจกชนโง่เซอะลอง

รำศึก ขาเทอญ

ครูลาดสามารถใช้

คล้องแม่น้ำเซวณ ทะ

๗๓. ผิเราทำเสร็จทิ้ง

ฤรัก ขาเลย

หินก็รู้ปรักหัก

ปนปี

เหมือนเฟื่องไปฝึกสัก

หน่วยเสื่อม เองแล

เห็นพยานคลองนี้

ติดต้นผืนไฉน ทะ

๗๔. แลไปสองฟากล้วน

เรือนสวน

เขาปลูกผลไม้มวญ

หมากพิน

มีเรือล่องลอยทวน

ทางมาก ลำแม่

ตอนลิกมีนาพัน

ไร่สร้างสวนพลู ทะ

๗๕. แลดูวัดอ่างแก้ว

ตรอมฤไทย

ถึงวะบ่มีใคร

อาบด้วย

อาบเดียวที่เปลี่ยวใจ

จนจ่อ หนะม่

เกรงเนกตกตาถั่ว

ที่ตั้งอ่างวิเชียร ฑะ

๗๖. เรือเจียรจะพันวัด

รางบัว

คิดใคร่เก็บบัวกลั้ว

เก็บเก้อ

ใครเห็นก็จักหัว

เราะเยาะ พี่แม่

เพราะบ่มีเรือเฟือ

ฝากให้ถึงวัง ฑะ

๗๗. จอดยั้งเรือเลี้ยงที่

วัดแค

เห็นกุฎอย่างจีนแล

แปลกจ้าน

ออกสายออกหิวแซ

เชื่อนอยู่ไยเอย

กลืนโภชนผิดกว่าบ้าน

มากซ้อนชวนเสวย ฑะ

๗๘. ขรัวเอ้ยผอมโง่งโก้

โคลงกาง เถรเอย

นุ่งอาบขาวเหยาปาง

แป๊ะอเผียน

เกินโวเอ็ดโรผาง

แผ่นหรับ เทียวพ่อ

ดุด่าทำป่วนเปี่ยน

เปรียบจิวเซ้งโซ ฑะ

๗๙. โอ้สัญญาบัตักลุ่ม

เกลอผจาน

ม้าพระยาวุฑพิการ

ก็เลียง

โยมึงอวดดีพาล

ดูหมิ่น กูวา

ไม่วรกริบกุเกลียง

วัดอ้ายมหาโจร ฑะ

๘๐. ฟังเถรทโมนอ้างฤทธิ์

เดชขจัด

พี่ชักพี่ถาวรหัด

เหตุฟ้อง

ทราบว่่าบ่าวหนึ่งตัด

ชีกรวก หนึ่งแม่

ของพระทั้งไว้ต้อง

กิจค้าเพ่งเรือ ฑะ

๘๑. เผื่อใครไยไปป้อ

ขอพระ ก่อนพ่อ

ทำมุลลอุอะ

ฟีกีร็ว

ใช้เงินบาทขอชะ

มาโทษ แทนเฮย

มันผิดมันบิดพริ้ว

พลาตแล้วขออะไย ทะ

๘๒. ได้ใจร้าวคาคร้าม

บุญขร็ว

เย่หยิ่งอวดตัวมัว

พูดเพ้อ

พี่เถลไม่ถือกลัว

ก่อเหตุ รคายแม่

ยอส่งเกราหลงเพ้อ

พอดน้ำลายฟอง ทะ

๘๓. เลยล่องลาวัดตัน

แคมา

ออกทุ่งนาเห็นนา

ยี้ดย้วย

วัดมม่วงมากมม่วงผลา

ผลผลิ อ่อนแม่

ใครเก็บใครกินด้วย

สลาดน้ำปลาผสม ทะ

๘๔. เขานิยมวัดนี้พระ

ขลึงหวย

ถากไรไถนางวย	ง้งบ้า
องค์เดียวโดดเดี่ยวรวย	ลามนั้ก เทียวแม่
กอข้อเรียงตัวถ้ำ	ถูกได้ถวยแกง ฑะ
๘๕. ลุแหล่งวนาวาศเข้า	หนองแฆม
หนองทุ่งรุงรังแฆม	ไฝ้อ
ปลาหลงผิลงแฆม	หนองเมื่อ แล้งแม่
เขาดักตักวิดท้อ	ถูกเคล้ำเกลือตาย ฑะ
๘๖. ฝ่ายขวานาเวศน์	เขาทำ โบสถ์แม่
ชื่อวัดใหม่ไหหลำ	เริ่มสร้าง
โบราณซ่อมฟ้าสำ	หรับเซิด พโยมแม่
เจ๊กสลักเจ๊กจักล้าง	ช่างไม้ไทยสุญ ฑะ
๘๗. ช่างปูนปูนก่อนล้วน	ไทยหา กินแม่

จีนแย่งไทยไทยรอา

ออกคร้าน

ช่างไม้พวกไทยปรา

กฎก่อน กนั้นแม่

เกรงแต่ไทยไปด้าน

ดึงสูุ้สหาห์จีน ฑะ

๘๘. เจ็กป็นมาสู้ตัว

แดนเรา

ฤทธิ์หม่นเพียรเขาเอา

ชนะได้

เฮอขึ้นง่วงมันเมา

ซึมสนุก เกิดเพื่อน

เจ็กจะซี้คอให้

ลูปท้อมองกระหาย ฑะ

๘๙. ฝั่งซ้ายบ่อนตลาดตั้ง

ตามเนิน คลองนา

ถึงทอดทางสพานเดิน

ครึกครื้น

ขาวนามุ่นคล้าเพลิน

มาเล่น พนันแม่

เหน้อยเปล่าเอาแรงฟัน

ทุ้งบ่อนจีนโกง ฑะ

๙๐. เห็นโรงทำอิฐตั้ง

ตีเผา

เอาอย่างแย่งมอญเขา

คิดสู้

หลายรายพ่ายมอญเมา

มากลาก สี่แม่

มอญกระดืบเดินสวดกผู้

แผ่นแพ้เพียรเสมอ ๗๖

๙๑. พระลบเลอลับสิ้น

แสงเห็น

ที่จอดเรือยามเย็น

พักเลี้ยง

เสร็จจากจากท่าเชิญ

เรือรีบ แจวแม่

ยามค่ำก่าเดือนเพ็ญ

ประทีปฟ้ามาฉาย ๗๖

๙๒. พลพายเหิมฮึกให้

เสียงเหว เย่วพ่อ

พ่อพ่ออวาวาเหว

เย่วจ้า

ลิวเล่นฉกปลิวเปลว

เท่าลูก เพลิงฤ

สองฟากมากไผ่จ้า

ตคุ้มเงื้อมคลองคลา ๗๖

๙๓. มาถึงสี่แยกเลี้ยว

ออกปาก คลองแม่

แยกหนึ่งออกคลองฉวาง	แม่น้ำ
แพรกหนึ่งกระทุ้มแบนจาก	กรุงแพรก หนึ่งนา
แพรกหนึ่งดอนกระตี่จ้ำ	จวบได้โดยหมาย ฑะ
๙๔. พลพายเอะอะด้วย	คลองคด
รับถ่อหลบตลอด	หลีกเลี้ยว
เรือนเรือมากถึกระถด	ถึงปาก คลองแม่
เรือลุลำน้ำเอี้ยว	ออกไล่ลามา ฑะ
๙๕. กาหลโห่ก้องท่า	จินสเทือน
จันทร์แจ่มยั่วใจเดือน	แข่งเต้า
โพงพางพ่างโตนเปือน	เรือเปียด มาแม่
เสียงแต่พลเร่งเร้า	โห่ร้องคนองหล ฑะ
๙๖. กลไฟสวนแล่นขึ้น	มาลำ หนึ่งนา

เรือชื่อเจ้าหญิงจำ

ชื่อได้

เจ้าหญิงนั่งนิ่งขำ

นักชื้อ หญิงเฮย

เล่นลิวฉิวเฉียดใกล้

พ่อเจ้าหญิงจริง ๆ ะ

๙๗. ตลิ่งแลมเลื่องเนตรตัน

ล้าภู

แวมวับวับแวมดู

หิงห้อย

สุดสังเกตุระยะผลู

มัวมืด แม่เฮย

ฟังแต่เพลงขเลงถ้อย

นวดเข้าเผาฟาง ๆ ะ

๙๘. ปางนัตนวดเข้ายก

ธงสัญ ญาแม่

บอกแขกเอาแรงกัน

ลุ่มเลี้ยง

เหล้าเข้าอิมหมีมัน

ใจสนุก สนานแม่

ร้องรับขับเพลงเปรี้ยว

ปรบข้อมือเพลิน ๆ ะ

๙๙. เกรงเกินคลองเลี้ยวย่าน

บางอย่าง

ถามออกเอ็ดตลอดทาง

ที่เต้า

มัวระวังหลักโพงพาง

บ่อยบ่อย แม่เอ๋ย

ซ้ำผิดเกินคาดเค้า

เช่นคั่นเคยมา อะ

๑๐๐. นาวาเลยลวงเข้า

คลองยาง

บ้านมากเรือมากบาง

ครึกครื้น

ดำเนินสวดกนามทาง

เดินสวดก เรือฤ

น้ำมากดอกสวดกตื่น

เมื่อน้อยคอยคราว อะ

๑๐๑. ชาวเรือจอดพักถ้า

คราวชล

พื้จอดวัดยางยล

ร ยะบ้าน

แจ็กมากหากพาหน

แห่งสนุก สนานแม่

ไทยท่อยพลอยครึกครื้น

หมดคร้านตามกัน อะ

๑๐๒. เรือฉลอมบันทุกผู้

คนเยอะ

แจวแต่คนเดียวเออะ

แปลกไว้ย

โจทกันออกเลอะเทอะ

ว่าพวก ปล้นฮือ

เปล่าดอกเขาบอกไ้ย้ย

พวกเข้าเวรทหาร ทะ

๑๐๓. เกษมसानต์เสวยโภชนัจจ

เจรจา

จอตผ่อนนอนจนครา

คล่องน้ำ

สามยามจักยাত্রา

ทางต่อ ไปแม่

กำหนดพรั่งคำจำ

จบบ้านบางพรหม ทะ

๑๐๔. พี่สูใส่ยศได้

สองโมง กระทบแม่

ราวสักสองยามโผง

พุดแจ้ว

เขาลงใต้เรือโคลง

สดุ้งตื่น ถามเฮย

เขาน้ำขึ้นแล้ว

พวกค้าลาลอย ทะ

๑๐๕. จักคอยกำหนดเข้า

ยามสาม

ร่อยอยู่อีกถึงยาม

ป่วยเต้า

ออกเรือรีบไปตาม

ชลหลัง ขึ้นแม่

พี่น้องผู้ฝงเฝ้า

ผัดน้ำใจหวล ๓๖

๑๐๖. สวนจากสองฟากลั่น

ร้อง

หวิหวิต่อมกัตมุง

มากกลุ้ม

ปากปวดกว่ายุ้งกรุง

ยุ้งป่า จากเอย

ทางวิสูตรรุดมานคุ่ม

ชวดเค้นกระหม่นหมาย ๓๖

๑๐๗. สัตว์ร้ายกันรอตด้วย

กำแพง

เพลิงพิลึกคึกคึกแรง

รดน้ำ

อุทกภัยผืนแสง

ตรปิต คันถ

มารจิตรคิดกันปล้ำ

ปละต้องสนองธรรม ๓๖

๑๐๘. ยามคำดำตคุ่มครี

คลองสงบ

โสมส่องฉายแสงลบ

โลกสิ้น

ลมเฉื่อยเรื้อยเลวอบ

อุ่นอก พี่เอย

เดียวหลับเดียวกลับฝัน

หลับแล้วหลงพา อะ

วันที่ ๒

วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๖ร.ศ. ๑๑๒

๑๐๙. แสงสุวรรณหิรัญเรือฟ้า	สาบสาบ
ถึงโคกไฟไครถาง	ไผ่เกลี้ยง
เห็นแต่ไร่นาทาง	คลองตลอด เทียวแม่
พี่แหวเรือจอดเลี้ยง	โกชนเลี้ยงแรงพล ฑะ
๑๑๐. ยลสงฆ์ลงล่องเลี้ยง	เรือพาย
ลอยเทียวบิณฑบาตรหมาย	ภักซ์เข้า
ชาวนาตักกระยาถวาย	กระยาเปล่า หนะแม่
ไว้กับฉันเข้าเข้า	ปากไ้อร่อยโฉน ฑะ
๑๑๑. ให้ออกเรือเลียบจำ	แจวคลอง

เห็นนกยางอำหนอง	ทุ่งกลุ้ม
ฉวยปิ่นตีนปิ่นปอง	ยิงเล่น
เสียลูกดินไม่คุ้ม	มุงค้ำยางหนี ฑะ
๑๑๒. ชลทึ่ไหลขึ้นแล่น	เรือพลาง
หวลท่วงสุดาคราง	คร่ำให้
หลงคิ่งเมื่อถึงบาง	นกแขวก แม่เอย
นกแขวกมีรังไม้	พี่ร้างร้างมา ฑะ
๑๑๓. ท้องนาหญ้าแห้งน่า	ชมโฉน
สวนดอกน้าชมใน	ท่งทื่อง
ผสมม่วงออกอ่อนใบ	ปกลูก แม่เอย
เสมอพี่ปกรองน้อง	ลูกน้อยเนาสถาน ฑะ
๑๑๔. พลรออดหลับจ้ำ	แจวจร